

Manuel Rodríguez López i la traducció de *L'Atlàntida* al gallec*

Núria Camps Casals
(Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya)

Consideracions prèvies

En el marc de la recepció de l'obra verdagueriana en les literatures ibèriques, per ara, es disposa de molt poca informació sobre la traducció de *L'Atlàntida* al gallec de Manuel Rodríguez López. Aquest estudi, que és una primera aproximació, té el seu origen en una recerca prèvia durant la qual es dugué a terme el buidatge de la presència de Verdaguer a les Biblioteques Nacionals Europees i es detectà que la versió en vers de Rodríguez López és l'única d'una obra completa de Verdaguer al gallec. Amb aquest estudi intentarem aportar més llum a la figura de Rodríguez López però ens centrarem, especialment, en la traducció suara citada, per ara pràcticament desconeguda.

1. Apunt biobibliogràfic

Manuel Rodríguez López és considerat, segons historiadors de la literatura gallega com Méndez Ferrín, el poeta obrer més important de la Galícia de la segona part del segle XX.¹ De la seva relació amb Catalunya en queden, a més de nombrosos articles de premsa, els dos

*El treball s'inscriu en les investigacions del Grup de Recerca Consolidat (AGAUR: 2014 SGR 1380) «Textos literaris contemporanis: estudi, edició i traducció» de la Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya.

1. Per a més informació veg. MÉNDEZ FERRÍN, Xosé Luís (1984). *De Pondal a Novoneyra*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia.

volums *Galegos en Catalunya (1978-1982)* de 1983 i *Galegos en Catalunya-2* de 1985 — ambdós publicats pel *Centro Galego de Barcelona*.

Nascut a Paradela,² Lugo, el desembre de l'any 1934, emigrà, de molt petit, cap a Catalunya amb la seva família i hi desenvolupà la seva obra literària que culminà, molts anys després, a Lugo on retornà l'any 1987 i restà fins a la seva mort el febrer de 1990. Rodríguez López cursà, entre 1946 i 1952, estudis eclesiàstics — Humanitats i Filosofia — que no conclougué. És durant aquesta etapa al Seminari que començà a participar en concursos literaris i on inicià la seva obra poètica. Més endavant cursà estudis de comptabilitat i legislació laboral que el conduïren a treballar al capdavant del departament de personal d'una empresa del sector metal·lúrgic a la Zona Franca de Barcelona.

Lluny de Galícia i amb fortes inquietuds literàries, establí contacte epistolar amb els màxims exponents de la intel·lectualitat gallega de l'època: Ramón Cabanillas, Ramón Otero Pedrayo, Celso Emilio Ferreiro, Darío Álvarez Blázquez, Xosé María Álvarez Blázquez, Ramón Piñeiro, Ánxel Fole o Leandro Carré, entre altres.³

Rodríguez López cultivà, des de finals dels anys seixanta, la prosa i, en especial, la poesia de la qual destaquen obres com *Poemas populares gallegos* (1968), *Saudade no bulleiro* (1970), *Soldada mínima* (1979) i *Onte e hoxe vivencial* (1995), apareguda pòstumament. La seva obra poètica li valgué un ampli reconeixement en forma de premis literaris⁴

2. Veg. la informació biobibliogràfica sobre el traductor a la web dedicada a la difusió de la seva obra: <http://www.manuelrodriguezlopez.org/es>; al currículum ofert per la mateixa web http://www.manuelrodriguezlopez.org/sites/manuelrodriguezlopez.org/files/users/adm/pdfs/cv_mrl.pdf; a la recensió biobibliogràfica de la *Biblioteca Virtual Galega* a http://bvg.udc.es/ficha_autor.jsp?id=ManRodr%ED1&alias=Manuel+Rodr%EDguez+L%F3pez&solapa=biografia; i al currículum ofert per <http://galegos.galiciadigital.com/gl/manuel-oreste-rodriguez-lopez> [Data de consulta de totes les webs: setembre de 2014].

3. El lector interessat pot accedir a part de la correspondència del traductor des de: <http://www.manuelrodriguezlopez.org/es/page/cartas-enviadas-por-mrl-o> i <http://www.manuelrodriguezlopez.org/es/page/cartas-recibidas-por-mrl> [Data de consulta de les webs: novembre de 2014].

4. Quant a la llista completa de reconeixements en premis literaris, veg. http://www.manuelrodriguezlopez.org/sites/manuelrodriguezlopez.org/files/users/adm/pdfs/cv_mrl.pdf [Data de consulta: setembre de 2014].

i de nombroses musicacions per part de cantautors gallecs.⁵ Quant a la prosa, a part d'un llibre de contes ambientat a Paradela — *Reencontro coa aldea* (1983) —, són d'especial interès les seves cròniques del dia a dia dels gallecs establerts a Catalunya, que escampà en publicacions periòdiques gallegues i que, finalment, prengueren forma de recull en els dos volums suara citats: *Galegos en Catalunya*.

En realitat, Rodríguez López fou cronista oficial del Centre Gallec de Barcelona i col·laborador regular i/o corresponsal de diverses publicacions periòdiques gallegues — *El Progreso*, *La Hoja del Lunes*, *Correo de Galicia*, *Nos*, *Alborada* (Buenos Aires), *El Ideal Gallego* (Corresponsal a Barcelona des de mitjan 1980 fins a 1985), *Faro de Vigo* (Corresponsal a Barcelona des de principis de 1983 fins a 1986) o *La Voz de Galicia*, només per citar els més rellevants —.⁶ D'aquesta activitat sorgeixen, doncs, nombroses contribucions a la premsa gallega i a les publicacions del Centro Galego de Barcelona. És precisament a causa de la vinculació íntima amb Catalunya que Rodríguez López inclou en els seus textos, d'una manera explícita i deliberada, referències a la literatura catalana.

Amb tot, destaca especialment la seva faceta de traductor de Verdaguer, tasca que emprengué poc abans de la seva mort. El volum veié la llum pòstumament de la mà de la Xunta de Galícia. Sigui com vulgui, recórrer el camí que mena al coneixement de l'enllaç entre traductor i autor traduït no sempre és senzill, no ho ha estat tampoc en aquest cas que ens ocupa. Més encara tenint en compte que es tracta d'una primera aproximació a una figura, aquest traductor de Verdaguer al gallec, que, per ara, no havia rebut prou atenció i sobre el qual intentem donar les primeres notícies.

Des de fa uns anys, a Galícia i, en concret, al poble natal del poeta s'ha dut a terme una campanya de difusió de la seva obra, encapçalada per la seva família i l'ajuntament de Paradela, amb la pretensió

5. Suso Vaamonde, Xerardo Moscoso, Alfredo González Vilela i Mª Carmen Otero Rolle. (Veg. la recensió biobibliogràfica de la Biblioteca Virtual Galega a http://bvg.udc.es/ficha_autor.jsp?id=ManRodr%ED1&alias=Manuel+Rodr%E Dguez+L%F3pez&solapa=biografia)

6. Quant a la llista completa de les publicacions periòdiques en les quals col·laborà, veg. http://www.manuelrodriguezlopez.org/sites/manuelrodriguezlopez.org/files/users/adm/pdfs/cv_mrl.pdf [Data de consulta: setembre de 2014].

que se li dediqués el «Día das Letras Galegas» el 2014 (80è aniversari del seu naixement) o el 2015 (25è aniversari de la seva mort). Cal dir que, finalment, es dedicà el «Día das Letras Galegas» de 2014 al poeta Xosé María Díaz Castro de Guitiriz (Lugo). Els reconeixements no són nous sinó que es remunten a l'any 90, el de la seva mort, amb el nomenament com a «Lucense del año 1989» i la concessió del títol de «Fillo Predilecto de Paradela». Així mateix, anualment, se celebra un concurs literari amb el seu nom al seu poble natal.

2. Catalunya-Galícia / Rexurdimento-Renaixença: Punts de contacte

D'una manera deliberada, perquè és inevitable, cal dedicar atenció, encara que sigui en forma de breu apunt, a les sinergies històriques, polítiques i literàries entre Galícia i Catalunya. En els darrers temps s'han multiplicat els estudis sobre les relacions entre Rexurdimento i Renaixença. En són bons exemples el volum *Rosalía de Castro y Jacinto Verdaguer, visión comparada* de Jaime Manuel de Castro⁷ o l'article de 2005 «A vueltas con Rosalía de Castro desde Cataluña» de Carles Bastons,⁸ en el qual es valora els punts de contacte entre Verdaguer i Rosalía de Castro. Més recents són encara els articles «Rosalía de Castro y el Rexurdimento gallego: posibles conexiones con la Renaixença catalana» de Cristina Dupláa⁹ o «Relaciones entre galleguismo y catalanismo (1840-1918)» de Justo Beramendi,¹⁰ tots

7. DE CASTRO, Jaime Manuel (1997). *Rosalía de Castro y Jacinto Verdaguer, visión comparada*. Barcelona: Reial Acadèmia de Doctors.

8. BASTONS, Carles (2005). «A vueltas con Rosalía de Castro desde Cataluña». A: Virginia Trueba et. al. (ed.). *Lectora, heroína, autora: la mujer en la literatura española del siglo XIX. Sociedad de Literatura Española del Siglo XIX, III Coloquio*. Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 23-33.

9. DUPLÁA, Cristina (2012). «Rosalía de Castro y el Rexurdimento gallego: posibles conexiones con la Renaixença catalana». A: *Actas do Congreso de estudos sobre Rosalía de Castro e o seu tempo* (III). Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega; Universidade de Santiago de Compostela, p. 413-418.

10. BERAMENDI, Justo (2012). «Relaciones entre galleguismo y catalanismo (1840-1918)». A: *Joc literari i estratègies de representació: 150 anys dels Jocs Florals de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Societat Catalana de Llengua i Literatura, p. 17-43.

dos de 2012, o l'article encara més recent «Rosalía de Castro, a ponte entre o Rexurdimento e a Renaixença»¹¹ de Xurxo Martínez.

Com a darrer apunt, recentment, el 2010, Magí Sunyer oferí una primera aproximació a la recepció de Jacint Verdaguer a les revistes gallegues en l'article «Relacions catalanogallegues a la *Revista Gallega* (1895-1907)».¹² Aquest «Semanario de Literatura e Intereses Regionales» li permeté avaluar la mesura de la intensitat de les relacions entre el nacionalisme català i el gallec en el tombant del segle XIX i XX. Com apunta Sunyer, quant a Verdaguer:

[...] Se'n publiquen crítiques de llibres i, en plena crisi del poeta, el 5 de juliol de 1896 obren una subscripció a favor seu — «Homenaje al gran poeta Jacinto Verdaguer» (*RG*, 5-VII-1896: 6) — en què participen els més reconeguts galleguistes i que s'atura el 13 de setembre amb la notícia que els donatius es retornen perquè el poeta no accepta la col·lecta. Per a la revista, Verdaguer és el gran escriptor català, i anomenen la llengua «el idioma de Mossén Jacinto Verdaguer» (*RG*, 15-I-1899: 6). Se'n publica la necrològica amb una àmplia informació biobibliogràfica i la traducció [a l'espanyol] de fragments del cant desè [entenem que de *L'Atlàntida*] a càrrec de Josep M. de Despujol (*RG*, 22-VI-1902: 2-3), i [l'original] en català, «Defalliment. Poesía inédita» (*RG*, 29-VI-1902). L'any següent es dona la notícia de la translació [*sic*] de les seves restes (*RG*, 2-VIII-1903: 3-4). (Sunyer, 2010: 223)

També a la mateixa revista, tot i que Sunyer no el cita, apareix un breu obituari (*RG*, 15-VI-1902: 2) en el qual es qualifica el poeta de «genio radiante del poema regional» o de «restaurador de la poesía lemosina».

Ara per ara, però, no s'ha fet un buidatge sistemàtic de la recepció del poeta català a les revistes gallegues. Amb tot, als nostres dies, gràcies a l'Hemeroteca Virtual de la Real Academia Galega,¹³ hem pogut

11. MARTÍNEZ, Xurxo (2014). «Rosalía de Castro, a ponte entre o Rexurdimento e a Renaixença». *eHumanista/IVITRA*, 5, p. 170-189. Disponible a: http://www.ehumanista.ucsb.edu/eHumanista%20IVITRA/Volume%205/Monografic%20I/10_Martinez.pdf. [Data de consulta: novembre de 2014]

12. SUNYER, Magí (2010). «Relacions catalanogallegues a la *Revista Gallega* (1895-1907)». A: *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: PAM; AILLC, vol. II, p. 217-224.

13. <http://www.realacademiagalega.org/hemeroteca-virtual>

recuperar fins a 90 referències sobre Verdaguer entre els articles de la norantena de capçaleres digitalitzades de les més de 2.500 —bona part de les quals revistes i periòdics culturals— conservades a l'hemeroteca i publicades al llarg del segle XIX i a principis del XX. Entre aquest conjunt de capçaleres, pel seu valor històric, cal mencionar les revistes procedents dels fons personals d'Emilia Pardo Bazán i de Manuel Murguía, estandard del *Rexurdimento* i fundador de la suara citada Acadèmia. El lector interessat podrà llegir els resultats i la interpretació d'aquest buidatge en posteriors estudis.

3. La traducció de *L'Atlàntida* al gallec. Gènesi i implicacions

Com s'apuntava abans, recórrer el camí al coneixement de l'enllaç entre traductor i autor traduït no sempre és senzill. Per emprendre aquesta tasca, a més d'investigar sobre l'origen de la versió gallega, s'ha procedit a una revisió acurada de les contribucions de Rodríguez López a revistes entre 1968 i 1990¹⁴ i de la seva obra, publicada i inèdita.

L'any 2009, com a pròleg de l'edició dels treballs premiats en el certamen literari dedicat a Rodríguez López a Paradelas, Xesús Alonso —que havia estat catedràtic de Literatura Gallega a la Universitat de Santiago de Compostela i que és, actualment, president de la Real Academia Galega— dedicà poc més de tres pàgines a esbossar la versió gallega de *L'Atlàntida*.¹⁵ Sembla que l'amistat entre Alonso i Rodríguez López es remunta a finals dels anys seixanta, quan coincidiren a la impremta Celta on el darrer revisava les galeres del seu volum *Poemas populares gallegos* (1968). Xesús Alonso aborda un tema, el de la relació de Rodríguez López amb la llengua catalana, que fins llavors no havia estat tractat malgrat que, com reconeix ell mateix, en

14. La revisió de les aportacions de Manuel Rodríguez López a revistes s'ha pogut dur a terme gràcies al recull digital de premsa (1968-1990) que ofereix la pàgina web dedicada a la difusió de la seva obra: <http://www.manuelrodriguezlopez.org/es>

15. CONCELLO DE PARADELA (2009). *XIV Certame Literario*. Disponible a: http://www.concelloparadela.es/portaLocalweb/RecursosWeb/DOCUMENTOS/13/0_1830_1.pdf, p. 6-9. [Data de consulta: 1 de setembre de 2014]

el llibre *Vida e obra de Manuel Rodríguez López* de Manuel Blanco,¹⁶ publicat el 2000 pel Concello de Paradela «[...] aparecen, aquí e alí, algunhas noticias valiosas para quen queira acometer, no futuro, un traballo non exento de interese: a relación do noso escritor co idioma catalán.» (Concello de Paradela, 2009: 7)

El prologuista remarca el fet que Rodríguez López era coneixedor de la importància de *L'Atlàntida* en el mapa literari de la Renaixença catalana. Així mateix, apunta que els primers contactes del nostre traductor amb l'obra verdagueriana es materialitzaren a les aules del Seminari, on sembla que Rodríguez López sentí a parlar d'*Idil·lis i cants místics*. Allà mateix, tal com recull Alonso i constata Manuel Blanco en la biografia suara citada, Rodríguez López, com ja apuntàvem, inicià la seva obra poètica que incloïa, fins i tot, obra en català: «Destes anos, concretamente a partir do cuarto curso de Humanidades, contamos co que el titulou *Poesías originales de Manuel Rodríguez López*. É unha mañiza de poemas en castelán, catalán e galego e sobre diversos temas, predominando o relixioso, algún de gran inxenuidade, propia dos primeiros anos» (Blanco, 2010: 31)¹⁷

En el mateix volum de Blanco, com a prova del coneixement de Verdaguer per part del nostre traductor, trobem recollida una lletra de mitjan 1955 en la qual un joveníssim Rodríguez López explica al jesuïta José Rubinos Ramos — autor de l'epopeia gallega *Covadonga* — les reflexions d'un professor del Seminari, a Barcelona, que valorava la falta de literatura èpica en llengua gallega. Rodríguez López, en el moment d'escoltar aquestes reflexions, es lamentava de no disposar en gallec d'obres d'envergadura com *L'Atlàntida* o *Canigó*:

«La literatura Gallega es muy pobre. Sólo cuenta con dos nombres, Curros y Rosalía. En cambio, la lengua catalana tiene poesía, drama, teatro, épica. Una lengua sin épica, no se puede decir que cuente con Literatura» [...]

A min sabíame moi mal non poder presentar unha xesta como *L'Atlàntida* ou *Canigó* do gran Verdaguer [...] por eso non podó me-

16. BLANCO, Manuel (2010). *Vida e obra de Manuel Rodríguez López*. Paradela: Concello de Paradela. Disponible a: http://www.manuelrodriguezlopez.org/sites/manuelrodriguezlopez.org/files/users/adm/mrL_vida_obra.pdf [Data de consulta: 10 de setembre de 2014]

17. Paginació corresponent a la versió digital.

nos de saltar de alegría ó saber que tamén a nosa lingua conta cunha epopeia, *Covadonga*... (Blanco, 2010: 11)¹⁸

Segurament, fruit d'aquestes reflexions primerenques, Rodríguez López, molts anys més tard, donà la versió gallega en vers de *L'Atlántida*. Sabem, per un article a *El Progreso* de 12 d'abril de 1989, que el gallec ja havia iniciat la traducció, com a mínim, quasi un any abans de la seva mort. En l'article suara citat, valent-se de la carta enviada per Mistral a Verdaguer el juliol de 1877 com a resposta a l'enviament, per part del poeta català, de la primera edició de *L'Atlántida*,¹⁹ Rodríguez López presentava el poeta al públic lector d'aquest diari generalista l'àmbit de difusió del qual era, principalment, la província de Lugo:

Jacinto Verdaguer, poeta catalán (1845-1902), autor do poema épico «A Atlántida», premiada nos Xogos Florais de 1877, e de máis de mil composicions, foi nomeado «Mestre en Gay Saber» e no seu tempo considerouse o primeiro poeta de España. Para Catalunya é xa un símbolo como o é Rosalía de Castro para Galicia. O poeta de sona universal, Federico Mistral, referíndose á A Atlántida, afirma: «despois de Milton e de Lamartine, ninguén tiña tratado as primordiais tradicións dun xeito tan grandioso e profundo». Esta escolma da traducción que fixen ó galego do grandioso poema épico catalán é unha homenaxe ó país onde vivín e me formei dende neno. (*El Progreso*, 12-IV-1989: IV)²⁰

La traducció que presenta l'article inclou les deu primeres estrofes de la Introducció del poema, les sis primeres estrofes del Cant primer, les estrofes 29 a 40 del Cant sisè, les estrofes 26 a 33 del Cant desè i les vuit primeres estrofes de la Conclusió, Colom.

Recordem que aquesta edició veié la llum pòstumament, l'any 1995, de la mà de la Xunta de Galícia. El volum s'acompanya d'un pròleg del Conselleiro de Cultura en el càrrec en aquell moment, Víctor

18. Íd.

19. La missiva, que s'incloué com a pròleg a la segona edició de *L'Atlántida* (1978), també es troba recollida a l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. II, carta 109.

20. RODRÍGUEZ, Manuel. «Fragmentos de "A Atlántida", de Jacinto Verdaguer». *El Progreso*, 12-IV-1989, p. IV.

Manuel Vázquez Portomeñe, en el qual valora la transcendència del Rexurdimento i la Renaixença en els seus llocs d'origen.

Un aspecto estaba pendente neste achegamento cultural, a traducción desta gran obre épica que restaura en certo modo a lingua catalana e que a eleva a un nivel literario que a convertería desde entón nun faro e nun espello no que puidesen mirarse os autores desta tan fermosa lingua. Manuel Rodríguez López, galego de nacemento e de corazón e catalán de adopción é quen ten o mérito de emprender, por primeira vez, esta tan encomiable labor. Ninguén mellor ca el, poeta na nosa lingua e coñecedor a fondo da catalana, con ampla formación humanística e coñecemento da cultura e mitoloxías clásicas, para emprender tan difícil e fermosa empresa. [...] (Verdaguer, 2005: 3)²¹

Per últim, com a traductor del català al gallec, també devem a Rodríguez López la versió gallega d'alguns fragments de *Cementiri de Sínera*, de Salvador Espriu, publicada al número 9 de la revista *Dorna. Expressión Poética Galega*, de la Universitat de Santiago de Compostela, l'any 1986.²²

4. Manuel Rodríguez López, cronista de la vida gallega a Catalunya. Els volums *Galegos en Catalunya*

Com explica Manuel Casado Nieto —poeta, traductor i jurista gallec que dirigí el Centro Galego de la capital catalana— en la nota liminar al volum de *Galegos en Catalunya, 1978-1982*, durant la segona meitat del segle XX, bona part dels «galegos da diáspora», com ell els anomena, s'establiren a Barcelona on formaren agrupacions i penyes i on se sentiren especialment ben acollits.

[...] onde traballaron e formaron os seus novos fogares. Como debe ocorrer, e sempre ocorrú, crearon o seu «Centro Galego» e outras

21. VERDAGUER, Jacint (1995). *A Atlántida*. [Santiago de Compostela]: Xunta de Galicia.

22. GONZÁLEZ, Helena (2005). «A intelectualidade galega en Cataluña como mediadora entre Salvador Espriu e Galicia: noticias e traduccions». A: *Si de nou voleu passar: I Simposi Internacional Salvador Espriu*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2005, p. 249-278.

agrupados e peñas (entre as que arestora salienta a de «O Penedo») que non só se idearon e realizaron como recantos de saudade, senón tamén como instrumentos de laboura no eido cultural e de proxeción dos nosos valores espíritoais no ambiente darredor, e que —xusto é proclámalo— tivo sempre nesta cidade un pulo de receptividade para todo o galego, unha receptividade sensible e aguzada. (Casado dins Rodríguez López, 1982: 2)²³

Sempre segons Casado Nieto, fou en el marc d'aquestes agrupacions en el qual es desenvoluparen des de conferències, passant per exposicions o presentacions, fins a taules rodones o representacions teatrals sempre amb Galícia com a leitmotiv. Per deixar constància d'aquestes activitats, alguns d'aquells gallecs n'enviaren puntualment cròniques i ressenyes als diaris de Galícia. Entre aquests cronistes sobresurt el nostre traductor «benquerido amigo entre nós, poeta popular acreditado, excelente cultivador dun idioma castizo, home de ben en todos os sentidos». (Casado dins Rodríguez López, 1982: 3)²⁴ Aquesta tasca tenia, encara, una altra finalitat, la de fer partícips els gallecs que no havien emigrat de les seves inquietuds i esperances i, en certa manera, establir un pont de comunicació entre uns i altres.

Manuel Oreste R. L. Nos derradeiros anos estivo sempre ao tanto, movéndose sen folgo de acó para acolá na procura da noticia que poidera interesar e ao mesmo tempo tendese unha ponte entre a Galícia da casa e a da emigración. Quen repase os números destes anos de «El Ideal Gallego», da Coruña, de «El Progreso», de Lugo, e doutras publicados atopará probas certas do que digo. (Casado dins Rodríguez López, 1982: 3)²⁵

Les cròniques de Rodríguez López en les capçaleres citades es recullen en dos volums que relaten de les activitats de les institucions i associacions gallegues a la província de Barcelona des de finals dels anys 70 fins a mitjan anys 80. Es tracta de *Galegos en Catalunya, 1978-1982*, aparegut el 1983, i de *Galegos en Catalunya-2*, de 1985. Manuel Rodríguez López donava les gràcies, en les primeres pàgines del pri-

23. Paginació corresponent a la versió digital.

24. Íd.

25. Íd.

mer volum, a, entre altres, la Junta Directiva del Centre Gallec de Barcelona i a la Xunta de Galícia, que en foren els patrocinadors.

Quant a la recepció verdagueriana, del primer volum convé fer esment de la crònica d'una conferència sobre les relacions entre catalans i gallecs, pronunciada el 1979 a l'Hospitalet de Llobregat per Basilio Losada — doctor i professor de Filologia galaicoportuguesa a la Universitat de Barcelona — en el marc de les «Primeiras Xornadas de Cultura Galega». Losada, reputat pel seu «profundo coñecemento [...] das culturas galega e catalana» (Rodríguez López, 1982: 100),²⁶ intentava situar els primers punts de contacte entre uns i altres i es fixava, amb algunes imprecisions, en la presència de referents gallecs en l'obra verdagueriana:

Os Idiomas Galego e Catalán. Referíndose ás relacións literarias, o profesor Basilio Losada dixo que Catalunya foi o único país da Iberia onde Rosalía de Castro tivo incidencia, mesmo dende 1863, ano da publicación de «Cantares Gallegos» e engadiu: Mosén Cinto Verdaguer, gran figura do xurdimento espiritoal do pobo catalán, na rúa de Tallers atapouse cun home que tocaba a gaita e nos seus ollos humedecidos adiviñou a nostalgia do emigrante, inspirando no vate, admirador da nosa poeta e de Galícia, un dos seus poemas máis fermosos. (Rodríguez López, 1982: 101)²⁷

De fet, Losada confon dos episodis / textos diferents, d'una banda, la trobada del poeta català amb un cornamusaire gallec narrada a la prosa «Lo cornamusaire», de la qual Francesc Codina en situa la redacció definitiva a l'entorn de 1901 (Codina, 2002: 113),²⁸ i, de l'altra, el poema «L'Emigrant», escrit molts anys abans i amb un origen, com és ben sabut, molt diferent.

Tornant a la recerca que ens ocupa, Rodríguez López donà la crònica de la intervenció de Losada sota el títol «O profesor Losada en L'Hospitalet; María Manoela e Alfredo González en Sabadell» al diari *El Progreso* de 23-XII-1979.

26. Íd.

27. Íd.

28. CODINA, Francesc (2002). «Verdaguer i Baudelaire cara a cara: 'Lo cornamusaire', una rèplica de 'Le vieux saltimbanque'». A: Terraza, Santi. (coord.) *Verdaguer, un geni poètic: catàleg de l'exposició commemorativa del centenari de la mort de Jacint Verdaguer (1902-2002)*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, p. 113-124.

Quant al segon volum, *Galegos en Catalunya-2*, no es fa referència a Verdaguer més que de passada en un parell d'ocasions.

5. Consideracions finals

Arribats a aquest punt, sols resta recollir algunes de les idees exposades durant aquest estudi. En tot moment, s'ha intentat revisar l'actitud del Manuel Rodríguez López davant la traducció. Amb tot, però, no hem volgut deixar de banda el perfil humà d'aquest erudit galleg establert a Catalunya. Aquesta revisió ens ha permès detectar noves vies de recerca com és la de la revisió de la recepció de Jacint Verdaguer a la premsa gallega o, fins i tot, com apuntava Xesús Alonso i recollim en aquest text, l'estudi de la relació de Manuel Rodríguez López amb la llengua catalana.

Sigui com vulgui, esperem haver aportat nova llum sobre la figura de Manuel Rodríguez López encara que, cal reconèixer-ho, resta per analitzar el panorama complet de la recepció / traducció verdagueriana al galleg, tasca en la qual es treballa actualment i que es reserva per a posteriors estudis.

Bibliografia

- BASTONS, Carles (2005). «A vueltas con Rosalía de Castro desde Cataluña». A: Virginia Trueba et. al. (ed.). *Lectora, heroína, autora: la mujer en la literatura española del siglo XIX. Sociedad de Literatura Española del Siglo XIX, III Coloquio*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 23-33.
- BERAMENDI, Justo (2012). «Relaciones entre galleguismo y catalanismo (1840-1918)». A: *Joc literari i estratègies de representació: 150 anys dels Jocs Florals de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Societat Catalana de Llengua i Literatura, p. 17-43.
- BLANCO, Manuel (2010). *Vida e obra de Manuel Rodríguez López*. Paradela: Concello de Paradela. Disponible a: http://www.manuel-rodriguezlopez.org/sites/manuelrodriguezlopez.org/files/users/adm/mrL_vida_obra.pdf

- CODINA, Francesc (2002). «Verdaguer i Baudelaire cara a cara: 'Lo cornamusaire', una rèplica de 'Le vieux saltimbanque'». A: Terraza, Santi. (coord.) *Verdaguer, un geni poètic: catàleg de l'exposició commemorativa del centenari de la mort de Jacint Verdaguer (1902-2002)*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, p. 113-124.
- CONCELLO DE PARADELA (2009). *XIV Certame Literario*. Disponible a: http://www.concelloparadela.es/porta_localweb/RecursosWeb/DOCUMENTOS/13/0_1830_1.pdf. [Data de consulta: 1 de setembre de 2014].
- DE CASTRO, Jaime Manuel (1997). *Rosalía de Castro y Jacinto Verdaguer, visión comparada*. Barcelona: Reial Acadèmia de Doctors.
- DUPLÁA, Cristina (2012). «Rosalía de Castro y el Rerurdimento gallego: posibles conexiones con la Renaixença catalana». A: *Actas do Congreso de estudos sobre Rosalía de Castro e o seu tempo (III)*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega; Universidade de Santiago de Compostela, p. 413-418.
- GONZÁLEZ, Helena (2005). «A intelectualidade galega en Cataluña como mediadora entre Salvador Espriu e Galicia: noticias e traduccions». A: *Si de nou voleu pasar. I Simposi Internacional Salvador Espriu*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2005, p. 249-278.
- MARTÍNEZ, Xurxo (2014). «Rosalía de Castro, a ponte entre o Rerurdimento e a Renaixença». *eHumanista/IVITRA*, 5, p. 170-189. Disponible a: http://www.ehumanista.ucsb.edu/eHumanista%20IVITRA/Volume%205/Monografic%20I/10_Martinez.pdf. [Data de consulta: novembre de 2014]
- MÉNDEZ, Xosé Luís (1984). *De Pondal a Novoneyra*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- RODRÍGUEZ, Manuel. «Fragmentos de "A Atlántida", de Jacinto Verdaguer». *El Progreso*, 12-IV-1989, p. IV.
- . *Galegos en Catalunya (1978-1982)* (D.L. 1982). Barcelona: Publicacions do Centro Galego de Barcelona.
- . *Galegos en Catalunya-2* (D.L. 1985). Barcelona: Centro Galego de Barcelona; Centre de Documentació de les Cultures de les Comunitats Autònomes del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya.
- SUNYER, Magí (2010). «Relacions catalanogallegues a la Revista Galega (1895-1907)». A: *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de*

Llengua i Literatura Catalanes. Barcelona: PAM; AILLC, vol. II,
p. 217-224.
VERDAGUER, Jacint (1995). *A Atlántida*. [Santiago de Compostela]:
Xunta de Galicia.